

Minka Džanko

MODALNA PARTIKULA *WOHL* I NJENI PRIJEVODNI EKVIVALNTI U BOSANSKOM/HRVATSKOM/SRPSKOM

Sažetak: U ovom radu se bavimo opisivanjem semantičko-pragmatičkih funkcija njemačke modalne partikule *wohl* na korpusu sastavljenom od šest njemačkih romana i utvrđivanjem njenih ekvivalenata u prijevodima na bosanski/hrvatski/srpski. Na korpusu sastavljenom od šest romana bosanskohercegovačkih književnika želimo utvrditi indikatore koji nas upućuju na upotrebu njemačke modalne partikule *wohl* prilikom prevođenja na njemački jezik. Usporedba komunikativnih funkcija modalne partikule *wohl* u izvoru i prijevodu predstavlja preduvjet za određivanje njenih prijevodnih ekvivalenata koji imaju svoje mjesto u području prevođenja, didaktike ali i leksikologije.

Ključne reči: modalne partikule, semantičko-pragmatičke funkcije, prijevodni ekvivalen-ti, modalnost

1. Uvod

1.1. Problemi prilikom prevođenja

Osnovni cilj ovog rada je utvrđivanje ekvivalenata njemačke modalne partikule *wohl* u bosanskom/hrvatskom/srpskom¹ jeziku kao i opisivanje njenih komunikativno-pragmatičkih funkcija na korpusu literarnih djela. Također želimo utvrditi da li u našem jeziku postoje određeni indikatori koji nas motiviraju da upotrijebimo navedenu njemačku partikulu prilikom prevođenja. S obzirom da je klasa njemačkih partikula veoma heterogena i brojna, predmet rada je sveden na istraživanje jedne partikule. Razlog za izbor partikule *wohl* je njena relativno iscrpna istraženost u njemačkom jeziku² što predstavlja veoma dobru osnovu za istraživanje njenih ekvivalenata u bosanskom/hrvatskom/srpskom.

Kada govorimo o problemu prevođenja modalnih partikula u obzir uzimamo nekoliko aspekata kao što su prevođenje i pojašnjenje partikula u nastavi njemačkog jezika,

¹ Službeni jezici u Bosni i Hercegovini su bosanski, hrvatski i srpski.

² Prema istraživanju E. Hentschel (1986) partikula *wohl* se na skali od 17 najfrekventnijih modalnih partikula u njemačkom jeziku nalazi na 10. mjestu sa procentom upotrebe od 2,4%; siehe auch Weydt 1969, Dohert 1979, Dahl 1988, Helbig 1988, Asbach-Schnitker 1975, Molnar 1998.

usmeno i pismeno prevođenje kao i tretman modalnih partikula u njemačko-bosanko/hrvatsko/srpskim (i obratno) rječnicima. Za one koji uče njemački jezik upotreba modalnih partikula se čini veoma teškom, a neki od razloga su poteškoće izvornih govornika njemačkog jezika da objasne upotrebu modalnih partikula kao i činjenica da njemački jezik spada u veoma eksplicitne jezike koji određenim leksičkim sredstvima jasno upućuju na jezički kontekst i komunikacijsku situaciju. Prvi korak u ovladavanju partikulama vidimo u tome da recipijent/slušatelj razumije semantičko-pragmatička značenja modalnih partikula u pismenom i usmenom obliku s ciljem njihovog ispravnog percepciranja, izbjegavanja nesporazuma i uspješnog komunikacijskog procesa. Sličan problem se javlja i kod govornika njemačkog jezika, koji na osnovu pravila o modalnim partikulama moraju učiti da li je za partikule, koje oni u govoru koriste spontan, neophodno tražiti ekvivalent u jeziku koji uče.

U području prevođenja ova problematika je još izražajnije. Naime, svaki prevoditelj ima za cilj da izrečeno i intencijsko u jednom jeziku prevede na ciljni jezik. Prevoditelj mora pokušati da pragmatičku funkciju ovih leksema opiše parafrazama koje sadrže više riječi ili ih prevede drugim leksičkim sredstvima. U njemačkom jeziku se modalnost izražava prevashodno leksičkim sredstvima, dok se u b/h/s jezičkim standardima modalnost pored leksičkim izražava i sintaktičkim, morfološkim i fonetskim elementima kao i vanjezičkim radnjama. May (1995: 84) upozorava na još jednu zamku prilikom prevođenja njemačkih partikula, a to je njihova frekventnost u njemačkom jeziku. Prevođenje svake njemačke partikule na ciljni jezik učinio bi ovakav prijevod jezički pretrpanim, vještačkim i potpuno neidiomatskim.

Uporedivši dosadašnja istraživanja prevodnih ekvivalenata partikule *wohl* u srpskom ili hrvatskom jeziku u radovima J. Dahla (1988), P. Mrazović (1990), grupe autora Đukanović et. al. (1986) i Ž. Uvanovića (2004) susrećemo najvećim dijelom iste prijevodne elemente. Tako se npr. partikula *wohl* u Dahlovoj disertaciji (1988: 258 ff.) javlja sa slijedećim ekvivalentima: *a, izgleda, li, po svoj prilici, pa, još kako* a kao prijevodni ekvivalent se javlja i potencijal. No, navedeni primjeri „suhog” prevođenja ne vrijede bez semantičkih i pragmatičkih komentara o postojećoj ilokuciji ili ilokuciji koja se želi posredovati, o socijalnim odnosima koji uvjetuju iskaz, bez stilskolingvističke analize i konteksta koji moraju prethoditi upotrebi određene partikule odnosno partikule u određenoj tekstualnoj funkciji³. U ovom radu sam pokušala odgovoriti na neke od nedostataka na koje sam ukazala.

Nedostatak prijevoda njemačkih modalnih partikula u rječnicima njemački-b/h/s jezik⁴ donekle je amortiziran rječnikom grupe autora Hansen-Kokoruš et al. (2005) u kojem ne manjkaju prijevodi partikula sa različitim značenjima u kontekstu. Ono što nedostaje i u ovom relativno iscrpnom rječniku su dodatni komentari koji se odnose na funkcije partikula kao npr. “intenziviranje”, “ublažavanje” itd. Engelov (1999) prijedlog i poticaj svima, kojima je tema partikula na srcu, na izradu leksikona njemačko-b/h/s partikula smatram i nužnim i obavezujućim. Prema Engelu (ibid.: 17) didaktički aspekt je neupitan, a stvaranje jedinstvenog leksikona za sva tri standarda važan i iz nacionalnih ili, bolje rečeno, etničkih razloga.

³ Engel (1999)

⁴ Na ovom mjestu imamo u vidu prije svega rječnike Đukanović et al. (1993) kao i Jakić/Hurm (1991)

1.2. Intonacija i izvanjezičke radnje u bosanskom/hrvatskom/srpskom

Iako je činjenica da je bosanski/hrvatski/srpski više implicitan, a da se za izražavanje modalnosti pored partikula koriste i brojna druga gramatička i leksička sredstva kao i intonacija, na osnovu navedenih istraživanja polazim od teze da i naši jezični standardi raspolažu sa veoma širokim dijapazonom partikula. No, s obzirom da se za partikulama u našem jeziku vrlo često traga putem kontrastivnih analiza, i to polazeći od stranog jezika, moguće je da se pri tome zanemaruju leksičke i kulturološke osobenosti jezika u kojem leksička sredstva poput partikula svoju funkciju i distribuciju nalaze u drugim pragmalingvističkim kontekstima. Naime, svi navedeni kontrastivni radovi za rezultat imaju uglavnom iste partikule. Pogledamo li radove direktne i isključive analize b/h/s partikula s naglaskom na usmenu komunikaciju (Jocić 1983, Šokica 1986) ili, pak, naše gramatike, uočićemo frekventnost partikula koje se nikada ne pojavljuju kao ekvivalenti npr. njemačkih partikula, no imaju svoje logičko i pragmatičko značenje u tekstu⁵. Ovdje se prema mom mišljenju radi o nužnosti poštivanja koncepta interkulturalne komunikacije. Prevoditelj je, naime, medijator između različitih kulturnih krugova. Njemačko-francuska kontrastivna analiza je zasigurno jednostavnija od kontrastivne analize njemačkog i urdu jezika jer ove dvije zemlje imaju veoma mnogo kulturoloških sličnosti i ustaljenih šema interakcije. Vrlo je česta konstatacija da se modalna nijansa/obojenost prisutna u njemačkom iskazu na prvi pogled na naš jezik uopće ne prevodi, no u tom slučaju bismo trebali istražiti da li se ta ista obojenost u jeziku odnosno kulturi jezika na koji se prevodi nalazi upravo na vanjezičkom, neverbalnom, situativnom odnosno pragmatičko-kulturalnom nivou.

U ovom radu nećemo detaljnije istraživati funkciju neverbalne komunikacije s obzirom da na korpusu ekscerpiranom iz romana nije moguće promatranjem govornika ustanoviti da li su gestikulacija i mimika izraženiji kod govornika našeg maternjeg jezika ili njemačkog. Mišljenja sam da govornici b/h/s jezičnih standarda spadaju u kulture (narode) sa kulturnospecifičnom stranom neverbalnog kazivanja i da se gestikulacijom i mimikom kao prenosnicima informacija i intencije iskaza koriste znatno više nego u kulturama poput njemačke⁶.

2. Obilježja modalne partikule *wohl*

Pitanje jedinstvene i univerzalne definicije partikula kao vrste riječi još uvijek nije usuglašeno. U ovisnosti od toga, da li se prilikom klasifikacije partikula uzimaju u obzir njihove sintaktičke ili sadržajno-komunikativne osobine ili i jedne i druge, odnosno da li se koriste samo pragmatički ili i semantički kriteriji, u gramatikama nailazimo na najrazličitije vrste riječi grupisane pod pojmom partikule. Iz razlika prilikom definiranja i klasificiranja modalnih partikula proizilazi i činjenica da određeni kriteriji ne vrijede za sve modalne partikule. Navešćemo najprije opća obilježja modalnih partikula:

- nepromjenjivost
- izražavaju stav govornika u odnosu na propoziciju iskaza
- nenaglašenost

⁵ Npr. *vala, bre, bože, bo(g)me, brate, ovaj, samo*, itd.

⁶ Detaljnije o sinergiji kulture i neverbalne komunikacije v. Ekman /Friesen (1969),

- ne zauzimaju inicijalnu poziciju u rečenici
- ne služe kao odgovor na pitanje tj. ne čine rečenični ekvivalent
- nezatno ili nepostojeće semantičko značenje tj. dobivaju značenje u kontekstu
- nisu samostalni rečenični dio
- ne mogu se negirati
- postoje homonimni oblici u drugim vrstama riječi.

Dok mnogi autori navode Weydta (1969: 68, 1977: 217 f.) kao kreatora osobine nenaglašenosti partikula, Weydt (1986: 402) dolazi do zaključka da je razlika između naglašenih i nenaglašenih oblika upravo jedna od posebnosti partikula i da se za oba oblika mogu izdvojiti zajednička ‚krovna‘ značenja. Slijedeći autore poput Molnar (2001), Hentschel/Weydt (1983), Helbiga (1988, 1994), Zifonun/Hoffmann/Strecker (1997), Autenrieth (2002) u ovom radu sam u modalne partikule uključila i naglašeni invarijantni oblik modalne partikule *wohl*.

Modalne partikule prema većini lingvista⁷ ne mogu zauzeti poziciju ispred finitnog glagola. Riječi kao što su *wohl, ja* i sl. nalazimo u početnoj poziciji kada u duhu svoje poliznačnosti pripadaju nekoj drugoj funkcionalnoj klasi (npr. modalnim riječima ili adverbima) ili u eliptičnim rečenicama bez glagola, kao što je slučaj u slijedećem primjeru:

(1) „Wird Klaus uns morgen anrufen? *Wohl* kaum.“ (Dahl 1988: 38)

No partikula *wohl* se javlja na prvom mjestu i ispred veznika *weil* odnosno kauzalnog priloga *deshalb*:

(2) *Wohl* deshalb liebt man die Andenken so, wie geschmacklos das auch immer sein mag. (KÖD 1994: 76)

I u narednim primjerima partikula *wohl* zauzima prvo mjesto, a razlog tome je isključivo njena naglašenost koja je također indikator i same restriktivne funkcije partikule *wohl*⁸:

(3) *Wohl* bedrängen ihn auch Versuchungen, so der Wunsch zu weinen, *aber* schnell genug weiß auch dieser Wunsch wieder zu verschwinden... (KÖD 1994: 75)

(4) *Wohl* ähnelte dieses einem Mittagmal nicht im geringsten, *doch* in der Weise, in dem Maße fiel es mir schwer, mit ihm zu reden. (KÖD 1994: 203)

Navedeni primjeri govore u prilog novijem stajalištu lingvista, kojemu se i sama priključujem, da se uvriježeni kriteriji partikula poput obligatorne nenaglašenosti i središnje pozicije uz striktno isključenje njene početne pozicije u rečenici moraju revidirati ili barem relativizirati.

3. Funkcije modalne partikule *wohl* i njeni ekvivalenti u bosanskom/hrvatskom/srpskom

Slijedeća analiza partikule *wohl* izvršena je na korpusu sastavljenom od primjera iz šest njemačkih romana i njihovih prijevoda na b/h/s jezik kao i šest romana na b/h/s jeziku i njihovih prijevoda na njemački jezik. Korpus je ekscerpiran iz dijaloga pisanih tekstova, što zapravo jeste ili veoma sliči govornome jeziku. Mišljenja sam da je istraživanje partikula u cilju njihovog strategijskog razumijevanja u određenom smislu i lakše u pisanom tekstu – u ovisnosti od vrste teksta - jer je svaka partikula od strane autora oda-

⁷ Up. Krivososov, Bublitz, Weydt, Engel

⁸ Up. Helbig (1988: 239) i odjeljak 3.5.

brana svjesno i sa ciljem projekcije konkretne funkcije u tekstu. Autorovi komentari karakteriziraju govorne činove i pružaju dovoljno informacija o stavovima, pretpostavkama i emocijama govornika, a opisuju i neverbalne jezičke radnje kao što su gestika, mimika i intonacija (Beerbom 1992: 116). U analizi smo se ograničili na upotrebu modalne partikule *wohl* u izjavnim rečenicama.

3.1. Funkcija pretpostavke

U izjavnim rečenicama *wohl* signalizira da govornik ne tvrdi, nego s velikom vjerovatnoćom pretpostavlja da je sadržaj njegovog iskaza istinit (Helbig 1988: 238). Ovakva upotreba modalne partikule *wohl* može se objasniti pomoću modalnih riječi *wahrscheinlich* i *vermutlich*. U istraženom korpusu partikula *wohl* u funkciji pretpostavke ima ukupno 14 različitih prijevoda, i to partikule: *vjerovatno*, *valjda*, *sigurno*, *zacijelo/zacelo*, *svakako*, *možda*, *nekako* i *izgleda*, glagole: *činiti se*, *biti*, *misliti*, *nadati se*, kombinaciju priloga i gradativne partikule *lako moguće* i leksemsku grupu *po svoj prilici*. Također sam registrirala jedan neprecizan kao i nekolicinu prijevoda sa nultim ekvivalentom.

U drugom dijelu analize utvrdila sam slijedeće indikatore u bosanskom jeziku: *valjda*, *možda*, *izgleda*, *već*, *zar*, *šta li*, veznik namjenskih rečenica *ne bi li* kao i glagol *biti* u futuru+da-konstrukcija. Radi ilustracije izdavam primjer sa indikatorom *zar*.

1

<p>-Sinko, ne dajem te što će ti biti dobro i lako, nego što je tako, <i>zar</i>, suđeno. Ona je kuća teška i opaka...(AP 84/85: 283)</p>	<p>„Mein liebes Kind, ich gebe dich nicht fort, weil du es gut und leicht haben wirst, sondern weil es dir <i>wohl</i> so beschieden ist. Jenes Haus ist schwer und finster. ..“(AGVP 1987: 48)</p>
---	---

Treba reći da partikula *zar* u ovom obliku nije registrirana u meni dostupnoj literaturi, već se isključivo pojavljuje kao upitna partikula za izražavanje: iznenađenja (*Zar je to pravda?*), čuđenja s prekorom (*Zar se tako razgovara s majkom?*), prekora sa primjesama savjeta (*Zar baš moraš toliko da pušiš?*), čuđenja sa upozorenjem (*Zar hoćeš posao da izgubiš?*), molbe (*Zar ne bih mogla još ostati?*) (Mrazović/Vukadinović 1990: 440 f.), čuđenja i sumnje (*Zar ti već znaš voziti auto?*) ili pak sugestivne komponente u afirmativnim i negiranim pitanjima (*Zar se mi već nismo negde sreli? Zar mu je itko mogao pomoći?*) (up. Uvanović 2004: 76) U našem primjeru partikula *zar* izražava subjektivnu pretpostavku govornika da je tako kao što tvrdi u svom iskazu, svojevrstu ogradu od onoga što tvdi jer, na koncu, samo dragi Bog zna šta nam je zaista suđeno.

3.2. Funkcija pretpostavke uz signaliziranje ironije

Moderna empirijska istraživanja konverzacije istražuju fenomene poput humora i ironije. Ironija kao aspekt jezičnog djelovanja u ovom korpusu ne predstavlja funkciju *per se* već jednu od dodatnih nijansi iskaza. Prema našem istraživanju ovakve funkcije su veoma usko vezane za dati kontekst a u navedenim primjerima autori ironiju koriste kao retoričko sredstvo za verbalni napad na protivnika. Mišljenja smo da upravo partikule u

kombinaciji sa intonacijom i mimikom mogu biti nositelji ironije. Što je partikula *wohl* polifunkcionalnija, to je za njenu analizu neophodniji širi kontekst koji prevazilazi okvire samog teksta, a zalazi u poznavanje pozadinskih ili općih informacija.

Kontekst: Schnier razgovara sa Sommerwildom raspravljajući o Marijinihim razlozima za odlazak, o njenoj udaji za Heriberta i teološkim načelima općenito. Schnier je razljućen i isprovociran i Sommerwildu odgovara u svom maniru, ironično i prezrivo.

2

Ich bin wohl nicht feinsinnig und nicht Künstler, vor allem nicht christlich genug, als dass ein Prälat zu mir sagen würde: Schnier, hätten Sie es doch beim Konkubinat gelassen.” (BA 1967: 129)	Ja vjerovatno nisam dovoljno tankoćutan ni dovoljno umjetnik, a prije svega nisam dovoljno kršćanin, a da bi mi jedan prelate govorio: Schnier, da ste bar ostali kod konkubinata. (BG 1989: 127)
--	--

Partikulom *wohl* je dodatno naglašena Schnierova intencija da na ironično-prezriv način – pod plaštom samokritike - izrazi svoju kritiku društva i katoličanstva koje reprezentiraju Sommerwild, Züpfner, Heribert i svi ostali koje smatra suodgovornim za Marijin odlazak. Većinu primjera za ovu (pod)funkciju partikule *wohl* nalazimo u romanu „Ansichten eines Clowns“ u izjavama lika Schniera. Tvrdeći nešto drugo, Schnier zapravo želi iskazati svoju ljutnju i neslaganje sa svojim sugovornicima. Svojim provokacijama Schnier indirektno izaziva svoje sugovornike na verbalni duel, a ironija je u njegovom slučaju pod datim uvjetima posljednja mogućnost da izrazi svoju ljutnju i suprotstavi se svojim sugovornicima. S obzirom da Schniera i poznanici i porodica smatraju *persona non grata*, njegov odnos i komunikacija s njima je neprijateljska što dodatno pojačava dejstvo njegovih ironičnih izjava. Gestika, mimika, intonacija kao i modalne partikule se zasigurno mogu ubrojati u indikatore ironije, no najvažnijim indikatorom smatramo kontekst od kojeg prema našim istraživanjima u najvećoj mjeri ovisi funkcija modalnih partikula. *Vjerovatno* smatramo adekvatnim prijevodom jer modalna partikula *vjerovatno* svojim prisustvom ukazuje na to da govorno lice unosi ličnu procjenu, tj. daje veliki procenat vjerovatnoće iskazu a uz pretpostavljenu intonaciju i odgovarajuće vanjezične radnje može biti ironično konotirana.

Kontekst: Schnier žučno, prijekorno i emotivno razgovara sa majkom koju takav razgovor vrijeđa. Nakon kratke pauze u razgovoru njegova majka je opet sigurna u sebe u trenutku kada Schnier još uvijek nije spreman nastaviti i na veoma direktan i grub način mu govori da zna razloge njegovog poziva, da mu opet loše ide i da ga prati poslovni peh.

3

[...]"du fürchtest wohl , ich würde Euch um Geld angehen, aber das brauchst du doch nicht zu fürchten, Mama. Ihr gebt mir ja doch keins. Ich werde den Rechtsweg bestreiten [...]" (BA 1967: 34)	“ [...] “i sad se sigurno bojiš da ću moljati za novac, ali toga se zaista ne bi trebala bojati, mama. Vi mi ga ionako ne biste dali. Mislim da ću ipak potražiti pravni lijek [...]"(BG 1989: 33)
---	---

U navedenom primjeru prijevod sa partikulom *sigurno* smatramo adekvatnim jer ista svojim prisustvom ukazuje na to da govornik unosi ličnu procjenu, a svom iskazu daje veliki procenat vjerovatnoće. (up. Bošnjaković 1980: 24) U rečenicama sa epistemičkim

modalnim okvirom očigledno postoji manji ili veći stepen distanciranosti govornog lica od istinitosti propozitivnog sadržaja (Piper et al. 2005: 644). Čak i kada se uvjerenost govornog lica u istinitost iskaza naglašeno ističe, kao što je to slučaj sa partikulom *sigurno*, to nije lišeno elementa procjene realnosti propozitivnog sadržaja, kakvog nema u rečenicama bez epistemičkog modalnog okvira. Nemoćan da se odbrani na bilo koji način, Schnier je napada gdje je najosjetljivija. Partikulom *wohl* govornik na prezriv način izaziva sugovornika s ciljem da ga povrijedi. Smatramo da je i u ovom primjeru kontekst odlučujući za određivanje ilokutivne funkcije partikule, a intonacija (ali i druge vanjezične radnje) veoma važan parametar. Isto važi i za odgovarajuću interpretaciju ekvivalenta *sigurno*.

U istraženom korpusu partikula *wohl* u funkciji pretpostavke sa dodatnom funkcijom ironije ima ukupno 3 različita prijevoda, i to partikule: *vjerovatno*, *valjda* i *sigurno*. Interesantnom se čini činjenica da svi registrirani primjeri, u kojima smo prepoznali ovu funkciju partikule *wohl*, imaju svoj ekvivalent u b/h/s jezičnim standardima, no sama funkcija kako u njemačkom tako i u b/h/s standardu određena je partikulom, širim kontekstom kao i pretpostavljenom intonacijom, mimikom i gestikulacijom.

3.3. Isticanje iskaza

U narednim primjerima partikula *wohl* gubi funkciju pretpostavke tj. ista prelazi u drugu sferu značenja, a služi isticanju tj. pojačanju iskaza govornika.

4

<p>“[...] Und wenn Papa sich Gotthold gegenüber so ganz abweisend verhält, so ist das...” “Nein, Unsinn, Jean, dein Verhältnis zur Sache ist doch wohl klar. Aber Gotthold glaubt, dass ich, seine Stiefmutter, nur für meine eigenen Kinder Sorge und ihm seinen Vater geflüßentlich entfremde. Das ist das Traurige...” (MB 1979: 15)</p>	<p>“[...] A što se tata tako negativno odnosi prema Gottholdu, to je...” “Ne, glupost, Jean. Tvoj je odnos prema toj stvari posve jasan. Nego Gotthold drži da se ja, njegova maćeha, brinem samo za svoju djecu i da mu navlaš otuđujem oca. Eto, to je žalosno...” (MBB 1980: 16)</p>
---	---

S obzirom na afektivnu notu cjelokupnog konteksta kombinacijom partikula *doch wohl* se pojačava iskaz. Prevoditelj se poslužio graduativnom partikulom *posve*⁹ za izražavanje maksimalnog stupnja a u kombinaciji sa pridjevom ili nekom drugom graduativnom partikulom. Ova partikula pojačava sud govornika, a može se parafrazirati sa ‘u punom stepenu/potpuno/apsolutno’.

5

<p>In diesem Augenblick der Wagen rasselte durch die Breite Strasse – ging der Träger Mathiesen vorüber und nahm tief seinen rauhen Zylinder ab – mit einem so bärbeißigen Pflichtgesicht, als dächte er: Ich wäre ja wohl ein Hundsfott...! (MB 1979: 131)</p>	<p>Baš taj čas – kola su drndala kroz Široku ulicu – prođe nosač Matthesen i skide duboko svoj rutavi cilindar, s tako strogim izrazom dužnosti na licu kao da je mislio: ‘Bogami, bio bih hulja i lopov...’ (MBB 1980: 122)</p>
--	---

⁹ Prema Tekavčiću radi se o čestici kvantifikacije (1992: 154)

Kombinacija partikula *ja wohl* u primjeru # 5 pojačava afirmaciju iskaza kao uostalom i partikula *bogami* koja pojačava afirmaciju uz afektivnost i izvjesnu familijarnost (Tekavčić 1992: 137). Prema Tekavčiću (ibid.) ta je „čestica“ površinski ostatak potpune rečenice u funkciji zazivanja božanstva, prisege itd. : [Tako] mi Boga [da je onako kako kažem], Bog me [kaznio ako lažem, ne izvršim itd.]“ Slične partikule u funkciji intenzifikacije i pojačanja ekspresivnosti iskaza su i *bože*, *bo(g)me* (Jocić 1983: 150 f., Mrazović/Vukadinović 1990: 427). Ekspresivnost je izražena i u narednom opisnom prijevodu.

6

Zwar hatten Tony und ihre Mutter aus dem Verlaufe einiger Gespräche erfahren, zu welch unredlichen Mitteln Herr Grünlich gegriffen hatte, um achzigtausend Mark zu erlangen, aber der Konsul hütete sich wohl , die Sache der Öffentlichkeit oder gar der Justiz zu übergeben. (MB 1979:197)	Istina, Tony i njena majka saznale su iz nekih razgovora, kakvim se nedopuštenim sredstvima služio gospodin Grünlich da bi došao do 80.000 maraka, ali konzulu nije ni na um dolazilo da stvar iznese pred javnost ili čak pred sud. (MBB 1980: 181)
---	---

Iz drugog dijela analize prjevoda romana bosanskih književnika sa istom tekstnom funkcijom izdvajam slijedeći primjer:

7

Ako nisam dužan a ipak je odem vidjeti, morao bih vidjeti nešto osobito da to ne bude neuspjeh, a Basra mi vala nije nešto osobito. (KID 1991: 411)	Wenn ich nicht verpflichtet bin und dennoch aufbreche, um sie zu sehen, müsste ich etwas Besonderes zu sehen bekommen, damit es kein Mißerfolg würde, und Basra scheint mir wohl nichts Besonderes zu sein. (KÖD 1994: 526)
--	--

Partikula *vala* služi isticanju i potvrđivanju iskaza i ima sličnu upotrebu kao *baš* i *bogme* (Mrazović/Vukadinović 1990: 440). Subjektivnost iskaza odnosno subjektivna procjena iskaza je na njemački jezik prenesena glagolom *scheinen* a naglašenost istog partikulom *wohl* što je moguće i na našem jeziku: *E biće vala od ovog deteta dobar čovek.* (ibid.).

Registirani ekvivalenti partikule *wohl* sa funkcijom isticanja iskaza su većinom različiti kvantifikatori tj. partikule za stepenovanje i isticanje kao što su: *zacijelo*, *jamačno*, *bar*, *posve*, *bogami*, leksemske grupe riječi *po (svoj) prilici*, *s pravom*, a konstatirali smo i ekspresivno naglašene opisne prijevode. U indikatore partikule *wohl* ubrajam partikule *i* i *vala*.

3.4. Afektivni ton uz odbijanje druge mogućnosti

Afektivni ton uz odbijanje druge mogućnosti sa svim svojim varijantama odnosno dodatnim komunikativnim nijansama, prema mom saznanju i u meni dostupnoj literaturi o pragmatičko-komunikativnim funkcijama partikule *wohl*, do sada nije spomenut pa samim tim ni posebno analiziran. U primjerima koji slijede partikula *wohl* nema funkciju pretpostavke sadržaja iskaza, nego indigniranog odbijanja bilo kakve mogućnosti suprotne iskazu govornika.

Kontekst: Kralj Ajet spremno dočekuje grupu Kolhiđana koji ga žele ubijediti da se u skladu sa starim kolhiđanskim zakonom dobrovoljno povuče. No, on spremno najavljuje da će se jednog dana i povući a prijesto prepustiti svom sinu.

8

Dies werde den Sitten unseres Volkes mehr als Genüge tun; denn soweit würden wir ja wohl nicht gehen zu verlangen, dass nach den ältesten Ritualen entweder er, der alte König, oder sein junger Stellvertreter geopfert werden müsse. (WMS 2004: 92)	To će više nego zadovoljiti običaje našeg naroda, reče, jer nećemo valjda ići tako daleko da tražimo da, u skladu sa najstarijim ritualima, mora biti žrtvovan ili on, stari kralj, ili njegov mladi zamjenik. (WMG 2001: 88)
--	--

U datom kontekstu ne smatramo da se radi o izvornoj funkciji kombinacije partikula *ja wohl* za izražavanje pojačanog stepena vjerovatnoće¹⁰, nego o funkciji za izražavanje afektivnosti. Kombinacijom *ja* i *wohl* govornik vrlo emocionalno odbija zahtjev ili eventualni zahtjev trećeg. Partikula *valjda* u ovom iskazu ima istu funkciju¹¹. U oba primjera radi se o negacijskoj rečenici na koju govornik očekuje samo jedan odgovor a to je 'Keine Wiederrede. Selbstverständlich nicht.'

Kontekst: Ranjeni vojnik se ustručava da legne na bolnički krevet i zaprlja platu. Medicinska sestra mu se obraća slijedećim riječima:

9

“Dafür, dass Sie draussen im Graben gelegen haben, werden wir wohl noch ein Bettlaken waschen können”, fährt sie fort. (RW 1999: 166)	“ Pa valjda možemo oprati jednu platu za vas koji ste bili u rovovima”, uvjerava me. (RZ 1966: 163)
--	--

Partikula *wohl* i partikula *valjda* svojoj temeljnoj funkciji vjerovatnoće dodaju “i afektivnu komponentu gotovo indignirana odbijanja protivne mogućnosti”¹² (Tekavčić 1992: 139). Iz navedenog primjera proizilazi još jedna funkcija, a to je razumljivost sama po sebi što je u prijevodu na bosanski/hrvatski/srpski dodatno naglašeno partikulom *pa* u konektivnoj funkciji odnosno funkciji podsjećanja na opće poznatu okolnost ili događaj zbog čega je svako čuđenje sugovornika izlišno.

10

Neki poslije pričali kako je protiv države i samoupravljanja, a on bi njima: “Znao sam se ja postaviti i za i-bea, pa valjda znam i za lova na medvjede.” Ovi ništa, pokunjili glave [...] (JSM 1999: 58)	Einige erzählten später, er sei gegen den Staat und die Selbstverwaltung, doch er gab ihnen zurück:” Ich habe auch zum Informbüro Stellung zu beziehen gewusst, da werde ich wohl auch was von Bärenjagd verstehen. Die wurden ganz still, zogen die Köpfe ein [...]” (JSMDt 1996: 62)
--	---

10 Helbig (1988:238): Govornik smatra da je iskaz najvjerovatnije tačan: *Der Zug ist ja wohl wieder nicht pünktlich.*

11 Mrazović (1990:306): Odbijanje nečije molbe: *Nisam valjda plaćena da tebe zamenjujem.*

12 Interesantno je spomenuti sasvim opozitnu funkciju markera/čestice/modalne riječi *valjda* kao u slijedećim primjerima: *Valjda nisi izgubio naše ključeve. Nećeš valjda već ići.* (Uvanović 2004: 75) Naime prema Uvanoviću ovim markerom govornik želi izraziti očekivanje da je iskaz suprotan propoziciji tačan. Ovom značenju bi odgovarao njemački ekvivalent *etwa*.

Već ranije je istaknuto da se partikula *valjda* razlikuje od drugih partikula za izražavanje vjerovatnoće ili pretpostavke po tome što ima još jednu pragmatičku funkciju. Naime, radi se o afektivnoj komponenti nedvojbenog odbijanja protivne mogućnosti. Partikulom *pa* govornik sugovornika podsjeća na događaje zbog čega je svako čuđenje sugovornika izlišno. Dodatne značenjske nijanse u našem primjeru su razumljivost sama po sebi i uvrijeđenost.

Najčešći ekvivalent partikule *wohl* je partikula *valjda* koja pored svoje temeljne funkcije vjerovatnoće u određenom kontekstu može imati afektivnu komponentu gotovo indignirana odbijanja protivne mogućnosti. Iz navedenih primjera proizilazi još jedna funkcija, a to je razumljivost sama po sebi, što je u prijevodu na b/h/s dodatno naglašeno partikulom *pa* u konektivnoj funkciji odnosno funkciji podsjećanja na opće poznatu okolnost ili događaj zbog čega je svako čuđenje sugovornika izlišno. U ovisnosti od dodatnih značenjskih nijansi ekvivalenti partikule *wohl* u ovoj funkciji su i partikule *vjerovatno* i *zacijelo*, a u indikatore ubrajamo kombinaciju partikula (*pa*) *valjda*.

3.5. Potvrda prethodnog iskaza uz istovremenu ogradu

Naglašeni oblik partikule *wohl* pojavljuje se u veoma ograničenom broju konteksta. U iskazima u kojima govornik upućuje na jedan dio tekućeg teksta (deiksa) ne možemo govoriti o funkciji pretpostavke. U navedenim primjerima partikula *wohl* ima drugu pragmatičku funkciju, a to je potvrda iskaza uz istovremenu ogradu prema sadržaju istog. U ovoj funkciji prema Asbach-Schnittker (1975: 44) nenaglašeni oblik modalne partikule *wohl* iskazuje sličnosti sa naglašenim oblikom, a prema Helbigu (1988: 239) on jeste naglašeni oblik partikule *wohl*. U ovom slučaju *wohl* ima adverzativno ili koncesivno dejstvo. (Helbig 1988: 239).

11

<p>“...Und unsere Bauten aus dem Mittelalter waren durch Anbauten verhässlicht und bröckelten nur so herunter, denn die einzelnen Leute hatten <i>wohl</i> Geld, und niemand hungerte; <i>aber</i> der Staat hatte gar nichts, und alles wurstelte so weiter [...]” (MB 1979:306)</p>	<p>“...Naše srednjovjekovne zgrade bile su iznakažene nadogradnjom i naprosto se raspadale, jer, pojedini ljudi imali su <i>doduše</i> novaca, i nitko nije gladovao, <i>ali</i> država nije imala ništa, i tako se prtljalo [...]” (MBB 1980: 281)</p>
---	---

Partikula *wohl* se javlja u funkciji potvrde prethodnog iskaza uz istovremeno ograničavanje njegovog dejstva. Kombinacija *wohl ... aber* se u ovom primjeru može zamijeniti sa *zwar ... aber*. U navedenim primjerima se ne dovodi se u pitanje iskaz, ali se ograničava njegova relevantnost (Asbach-Schnittker 1975: 56). Partikula *doduše* ima jasno koncesivno značenje (Tekavčić 1992: 170, Mrazović/Vukadinović 1990: 413). Značenje ove partikule može se prema Tekavčiću (ibid.) parafrazirati na slijedeći način: „Dopuštam/Istina je da je tako kako se kaže (anafora), ali ipak...“ No dok Tekavčić tvrdi da je sa ovom partikulom korelativna partikula *ipak*, mišljenja sam da je uz partikulu *doduše* obligatorna ili partikula *ipak* ili veznik *ali* ili pak kombinacija ove dvije riječi. Dahlovo (1988: 262) je mišljenje da se u primjerima poput navedenih radi o partikulama stepenovanja *wohl ... aber* koje se javljaju u paru, a na b/h/s/ jezik se prevode sa *doduše ... ali*.

I u b/h/s korpusu su potvrđeni primjeri dvojca *doduše* – *ali* odnosno partikule sa koncesivnom funkcijom i adverzativnog veznika *ali*.

12

Mogu mu, <i>doduše</i> , i nacrtati nekoliko trokutova, <i>ali</i> se bojim da bih za te igrarije dobio lijepu nagradu. (KID 1991: 238)	Ich kann ihm <i>wohl</i> einige Dreiecke zeichnen, <i>doch</i> ich fürchte, dass ich für solche Spielereien eine [...] Belohnung bekäme. (KÖD 1994: 286)
---	--

Međutim, u prijevodu na njemački jezik partikula *wohl* se u većini slučajeva nalazi na prvom mjestu što je u suprotnosti sa mišljenjem većine lingvista o obligatornoj središnjoj poziciji modalnih partikula u rečenici.

13

Salijeću ga, <i>doduše</i> , napasti kao što je želja da plače, <i>ali</i> se dosta brzo i ta želja izgubi...(KID 1991: 82)	<i>Wohl</i> bedrängen ihn auch Versuchungen, so der Wunsch zu weinen, <i>aber</i> schnell genug weiss auch dieser Wunsch wieder zu verschwinden...(KÖD 1994: 75)
---	--

Za *wohl* u koncesivnoj funkciji najčešći b/h/s ekvivalet je partikula *doduše*, a ekvivalenti su i *itekako* i *svakako*, a kao indikator u bosanskom/hrvatskom/srpskom također se javlja partikula *doduše*.

Već je istaknuto da se riječi kao što su *wohl*, *ja*, *doch* i sl. mogu naći i u početnoj poziciji kada u duhu svoje poliznačnosti pripadaju nekoj drugoj funkcionalnoj klasi (npr. modalnim riječima ili prilozima) ili kada se iste pojavljuju zajedno sa određenim upitnim zamjenicama ili veznicima. Čak i ako prihvatimo Dahlovo (1988: 262) mišljenje da se u primjerima poput navedenih radi o partikulama stepenovanja koje se javljaju u paru, a ne modalnim partikulama, njihova početna pozicija ne može biti opravdana jer se ni partikule stepenovanja same ne mogu naći na prvom mjestu u rečenici (DUDEN 2005: 595). Mišljenja smo da partikula *wohl* u navedenim primjerima može zauzeti prvo mjesto, a razlog tome je isključivo njena naglašenost koja je također indikator i same restriktivne funkcije partikule *wohl*. Time je još jednom potvrđeno novije stajalište lingvista, kojemu se priključujemo, da se do sada važeći kriteriji partikula poput obligatorne nenaglašenosti i središnje pozicije uz striktno isključenje njene početne pozicije u rečenici moraju definitivno revidirati ili barem relativizirati.

4. Zaključak

Kontrastivnom analizom njemačke modalne partikule *wohl* pokazali smo da ista u različitim kontekstima ima brojna komunikativno-pragmatička značenja koja je na našem jeziku nemoguće izraziti jednom riječju. Istovremeno smo došli do zaključka da i naš jezik obiluje različitim partikulama koje nam u konačnici uz pomoć konteksta i (pretpostavljene) intonacije omogućavaju prijevod iznijansiranih pragmatičkih funkcija ove partikule. Kao prijevodni ekvivalenti utvrđene su 21 partikula i šest ostalih leksičkih sredstava: *vjerovatno/vjerojatno*, *(pa) valjda*, *sigurno*, *možda*, *zacijelo/zacelo*, *svakako*,

nekako, izgleda, jamačno, bar, posve, bogami, itekako, doduše, jedino, no, pa, a, ta, zar, eto, glagoli činiti se, biti, misliti, nadati se kao i leksička sredstva poput *moгуće, po svoj prilici*. No, najčešće, tačnije u 61,4% primjera partikula *wohl* nije prevedena.

Analizom b/h/s književnih dijela i njihovih prijevoda na njemački jezik utvrdili smo da od ukupno 164 primjera sa modalnom partikulom u njemačkim prijevodima, u 61 primjeru ova partikula nema polaznog leksema u b/h/s izvoru. Konstatirani su sljedeći indikatori za upotrebu modalne partikule *wohl* prilikom prevođenja na njemački jezik: (*pa*) *valjda, možda, izgleda, doduše, zar; i, vala, li, to, samo, a, pa, kao*, glagol *biti* i veznik namjerne rečenice *ne bi(h) li*. U izjavnim rečenicama utvrđene su sljedeće pragmatičke funkcije partikule *wohl*: funkcija pretpostavke, funkcija pretpostavke uz signaliziranje ironije, isticanje iskaza, afektivni ton uz odbijanje druge mogućnosti i potvrda prethodnog iskaza uz istovremenu ogradu.

5. Izvori

- Andrić, Ivo (1984/1985): Pripovijetke, Svjetlost: Sarajevo. (AP 84/85)
Andrić, Ivo (1987): Die Geliebte des Veli Pascha, preveli Alois Schmaus, Werner Creutziger, Martin Zöllner i Elemer Schlag, Sarajevo: Svjetlost. (AGVP 1987)
Andrić, Ivo (1981): Na Drini ćuprija, Sarajevo: Svjetlost/Prosveta/Beograd/Mladost/Državna založba Slovenije/Misla/Pobjeda. (AMD 1981)
Andrić, Ivo (1992): Brücke über der Drina, preveo Ernst E. Jonas, Carlhanser Verlag. (ABD 1992)
Böll, Heinrich (1989): Ansichten eines Clowns, München: Deutscher Taschenbuch Verlag. (BA 1967)
Böll, Heinrich (1989): Gledišta jednog klauna, prevela Sonja Đerasimović, Zagreb: August Cesarec. (BG 1989)
Hesse, Hermann (1975): Steppenwolf, Frankfurt am Main: Suhrkamp Taschenbuch Verlag. (HS 1975)
Hesse, Hermann (1990): Stepski vuk, prevela Sonja Perović, Beograd: Beogradski izdavački grafički zavod. (HSV 1990)
Humo, Hamza (1999): Grozdanin kikut, Sarajevo: Preporod, (HGK 1999)
Humo, Hamza (1987): Trunkener Sommer, preveo Manfred Jähnichen, Sarajevo: Svjetlost (HTS 1987)
Jergović, Miljenko (1999): Mama Leone, Zagreb: Durieux. (JML 1999)
Jergović, Miljenko (1998): Mama Leone, preveo Klaus Detlef Olaf u.a., Wien: Folio Verlag. (JMLDt 1998)
Jergović, Miljenko (1999): Sarajevski Marlboro, Zagreb: Durieux. (JSM 1999)
Jergović, Miljenko (1996): Sarajevo Marlboro, preveo Klaus Detlef Olaf, Wien, Bozen: Folio Verlag. (JSMDt 1996)
Karahasan, Dževad (1991): Istočni diwan, Sarajevo: Svjetlost. (KID 1991)
Karahasan, Dževad (1994): Der östliche Divan, prevela Katrin Becker, Wieser Verlag. (KÖD 1994)
Mann, Thomas (1979): Budenbrooks, Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag. (MB 1979)
Mann, Thomas (1980): Budenbrookovi, prevela Ida Adum, Zagreb: Štamparski zavod "Ognjen Prica": Zagreb. (MBB 1980)
Remarque, Erich Maria (1999): Im Westen nichts Neues, Köln: Kiepenhauer & Witsch. (RW 1999)
Remarque, Erich Maria (1966): Na zapadu ništa novo, preveo Miodrag Petrović, Beograd: Otkar Keršovani. (RZ 1966)
Wolf, Christa (2004): Medea Stimmen, München: Deutscher Taschenbuch Verlag. (WMS 2004)
Wolf, Christa (2001): Medea Glasovi, preveo Vahidin Preljević, Sarajevo: Svjetlost. (WMG 2001)
Wolf, Christa (1994): Kassandra, Hamburg: Luchterhand Literaturverlag. (WK 1994)
Wolf, Christa (1987): Kassandra, preveo Drago Tešević, Sarajevo: Svjetlost. (WKK 1987)

6. Spisak literature

Asbach-Schnittker, B. (1975). Die Satzpartikel *wohl*. Eine Untersuchung ihrer Verwendungsbedingungen im Deutschen und ihrer Wiedergabemöglichkeiten im Englischen. In: *Weydt, Harald (Hrsg.) (1977)*. 38-61.

Beerbom, C. (1992). Modalpartikeln als Übersetzungsproblem. Eine kontrastive Studie zum Sprachenpaar Deutsch-Spanisch, Frankfurt am Main, Bern New York, Paris.

Dahl, J. (1985). Ausdrucksmittel für Sprechereinstellungen im Deutschen und Serbokroatischen. Eine Untersuchung der deutschen Abtönungspartikeln und ihrer serbokroatischen Entsprechungen, München, Diss., (Dt im Kontrast 7), 1988.

Đukanović, J./Engel, U./Mrazović, P. / Popadić, H. / Žiletić, Z. (1986). Kontrastive Grammatik Deutsch-Serbokroatisch, Novi Sad.

Ekman P. / Friesen, W. (1969). The Repertoire of Nonverbal Behavior. Categories, Origins, Usage and Coding, U: *Semiotica*, Vol. 1. 49-88.

Engel, U. (1988). Deutsche Grammatik. 1. Auflage. Heidelberg: Groos.

Engel, U. (1999). Plädoyer für ein bilinguals Partikellexikon, Schnittstelle Deutsch, Linguistische Studien aus Szeges. Festschrift für Pavica Mrazovic. 9-19.

Hansen-Kokoruš et al. (2005). "Deutsch-Kroatisches Universalwörterbuch"/"Njemačko-hrvatski univerzalni rječnik", Nakladni zavod Globus, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.

Helbig, G. (1988). *Lexikon deutscher Partikeln*, 1. Auflage, Leipzig.

Hentschel, E. (1986). Funktion und Geschichte deutscher Partikeln. 'Ja', 'doch', 'halt' und 'eben', Tübingen: Niemeyer.

Hentschel, E. /Weydt, H. (1994). Handbuch der deutschen Grammatik. 2., durchgesehene Auflage, Berlin, New York.

Jocić, M. (1983). Jedan aspekt razvoja komunikativno-lingvističke kompetencije kod djece, 147-157.

Krivososov, A. (1989). "Zum Problem der Klassifizierung der deutschen Partikeln", in: *Weydt, Harald (Hg.): Sprechen mit Partikeln*, Berlin, New York, 30-38.

Masi, S. (1996). Deutsche Modalpartikeln und ihre Entsprechungen im Italienischen. Äquivalente für doch, ja, denn, schon und wohl, Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: Peter Lang.

May, C. (2000): Die deutschen Modalpartikeln, Wie übersetzt man sie (dargestellt am Beispiel von eigentlich, denn und überhaupt), wie lehrt man sie? Ein Beitrag zur kontrastiven Linguistik (Deutsch-Spanisch/Spanisch-Deutsch) und Deutsch als Fremdsprache, Peter Lang.

Molnár, A. (2001). Ein möglicher Weg der Grammatikalisierung der Modalpartikel *wohl*. Eine Fallstudie, In: *Kocsány, P./Molnár, A. (Hg.): Wort und (Kon)text*. Frankfurt a.M. u.a.: Peter Lang. (= *Metalinguistica*. Debrecener Arbeiten zur Linguistik 7). 131-149.

Mrazović, P. (1990). Klasifikacija partikula (u užem smislu) u srpskohrvatskom jeziku.

Mrazović, P. / Vukadinović, Z. (1990). Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance. Novi Sad.

Šokica, S. (1987). O značenju konverzacionih partikula u telefonskoj komunikaciji [Über die Bedeutung der konversationellen Partikeln in Telefongesprächen]. In: *Prilozi proučavanju jezika*, Bd. 23, Novi Sad, 189-210.

Tekavčić, P. (1992). Prema kontrastivnoj pragmatiki tzv "čestica" u hrvatskom ili srpskom i talijanskom jeziku, 127-194.

Uvanović, Ž. (2004). Kroatische Konversationsmarker, Versuch einer Extraktion im translatologischen Vergleich mit deutschen Modalpartikeln (d.h. Abtönungspartikeln) und deren englischen Entsprechungen.

Weydt, H. (1969). Abtönungspartikeln. Die deutschen Modalwörtern und ihre französischen Entsprechungen, Bad Homburg. Diss.

Weydt, H. (1986). Betonungsdubletten bei deutschen Partikeln, 393-403.

Weydt H. / Hentschel E. (1983). Kleines Abtönungswörterbuch, In: Partikeln und Interaktion, Harald Weydt (Hg.), Tübingen: Niemeyer. 3-25.

Zifonun, G. / Hoffmann, L. / Strecker, B. (1997). Grammatik der deutschen Sprache. Berlin, New York: de Gruyter (Band 1-3) (IDS-Grammatik, abgek. auch GDS) (Schriften des Institutes für deutsche Sprache; Band 7.1).

Minka Džanko

DIE MODALPARTIKEL *WOHL* UND IHRE ENTSPRECHUNGEN IM BOSNISCHEN/KROATISCHEN/SERBISCHEN

Zusammenfassung: In der vorliegenden Arbeit wurden pragmatish-semantische Funktionen der Modalpartikel *wohl* wie Vermutung, Einräumung oder Vorwurf in sechs deutschen Romanen erörtert und ergänzt. Darüber hinaus wurden Übersetzungsäquivalente der Modalpartikel *wohl* in der bosnischen/kroatischen/serbischen Übersetzung dieser Romane konstatiert. Anhand von ausgewählten Beispielen wurde festgestellt, dass eine Eins-zu-eins-Entsprechung nicht möglich ist. Im deutschen Ausgangstext wurde diese Partikel in 167 Beispielen festgestellt. In der Übersetzung kommt die b/h/s Partikel *valjda* 30 Mal als Übersetzungsäquivalent vor. Zu den weiteren Übersetzungsäquivalenten zählen die Partikeln *vjerovatno/vjerojatno* (12), *sigurno* (15), *zacijelo/zacelo* (11), *svakako* (7), *možda* (4), *izgleda* (3) sowie die Fokuspartikeln *jamačno* (1), *bar* (1), *posve* (1), *bogami* (1), *jedino* (1) i *nekako* (1). In wenigen Beispielen wird die Modalpartikel *wohl* mit den Verben *činiti se*, *biti*, *misliti* und *nadati se* übersetzt. Eine Eins-zu-Null-Entsprechung kommt sogar in 61,4% der Beispiele vor.

In einem weiteren Schritt wurden jene Stellen in der deutschen Übersetzung von sechs Romanen der bosnisch-herzegowinischen Schriftsteller untersucht, in denen die Modalpartikel *wohl* als Übersetzungsäquivalent vorkommt. In der bosnisch-deutschen Analyse wurden mehrere Indikatoren festgestellt, die die Übersetzer aus dem Bosnischen/Kroatischen/Serbischen ins Deutsche zur Verwendung der Modalpartikel *wohl* veranlassen. Die Partikeln (*pa*) *valjda* (58), *možda* (8), *izgleda* (1), *doduše* (5), *zar* (1), *i* (1), *vala* (1), *li* (17), *to* (1), *samo* (1), *a* (2), *pa* (1), *kao* (1) kommen am häufigsten vor. Das Verb *biti* (1) und die Konjunktion des Finalsatzes *ne bi(h) li* (1) kommen nur vereinzelt vor. Die Modalpartikel *wohl* wird beim Übersetzen der bh Romane in die deutsche Sprache insgesamt 164 Mal gebraucht. 61 Mal gibt es zwar kein sprachliches Ausgangslexem im Originaltext, dafür aber einen pragmatischen Auslöser im Sinne von intralinguistischen, soziokulturellen und intertextuellen Bedeutungen.

Die deutsche Modalpartikel *wohl* hat zwar im Bosnischen/Kroatischen/Deutschen keine Eins-zu-eins-Entsprechung, kann aber unter Berücksichtigung deren pragmatischer und kommunikativer Funktionen mit einer Reihe von Modal-, Fokus- und Gesprächspartikeln sowie vereinzelt auch mit anderen lexikalischen Mitteln ins Bosnische/Kroatische/Serbische übertragen werden. Anzumerken ist, dass mindestens die Hälfte der hier festgestellten Übersetzungsäquivalente in den einschlägigen zweisprachigen Wörterbüchern nicht registriert ist.